Studia Biblica Slovaca

Ročník 18 2026 Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca is a peer-reviewed academic journal dedicated to the study of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments, primarily from philological, historical, exegetical and theological perspectives.

Volume XVIII (2026), Issue 1
Published by the Roman Catholic Cyril and Methodius Faculty of Theology at Comenius University, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, ID No. 0039786510.

Editorial board:

František Ábel (Bratislava, SK)
Marek Baraniak (Warsaw, PL)
Georg Braulik, OSB (Vienna, AT)
Jaroslav Brož (Prague, CZ)
Núria Calduch-Benages (Rome, IT)
Dionisio Candido (Salzburg, AT)
Alessandro Cavicchia, OFM (Jerusalem, IL)
Jeremy Corley (Maynooth, IE)
Peter Dubovský, SJ (Rome, IT)
Pavol Farkaš (Nitra, SK)
Steven Fassberg (Jerusalem, IL)
Juraj Feník (Košice, SK)
Federico Giuntoli (Rome, IT)
Branislav Kľuska (Ružomberok, SK)
Róbert Lapko (Košice, SK)
Adam Mackerle (České Budějovice, CZ)
Petr Mareček (Olomouc, CZ)
Helena Panczová (Bratislava, SK)
Július Pavelčík (České Budějovice, CZ)
Martin Prudký (Prague, CZ)
Jaroslav Rindoš, SJ (Bratislava, SK)
Milan Sova (Bratislava, SK)
Jozef Tiňo (Bratislava, SK)
Emanuel Tov (Jerusalem, IL)
Miroslav Varšo (Košice, SK)
Ian Young (Sydney, AU)

Editor-in-Chief: Blažej Štrba (Nitra, SK)
Deputy Editor-in-Chief: Jozef Jančovič (Bratislava, SK)
Managing Editor: Martina Korytiaková (Nitra, SK)

The editorial board is responsible for reviewing all articles.

Cover: Karol Hájiček

With the cooperation of: Jaroslav Mudroň a Zuzana Očkajáková.

Contributions should be sent in electronic form (preferably in Microsoft Word) in Slovak, Czech or English only to the editorial office at redakcia@biblica.sk. Printed books for review should be sent to the editorial office of *Studia Biblica Slovaca* at Banská 28, 976 32 BADÍN, Slovakia.

The preferred fonts for Hebrew and Greek are SBL Hebrew and SBL Greek. Contributions in the form of a study, note or reflection must be accompanied by an abstract and its English translation, an English title, a maximum of five keywords in Slovak/Czech and English, a bibliography and the author's contact details. Unsolicited manuscripts will not be returned. The editorial board reserves the right to edit titles and make necessary linguistic and stylistic revisions to accepted contributions. Detailed guidelines for contributors are available at www.biblica.sk.

The journal is indexed and abstracted in Atla RDB, EBSCO, *New Testament Abstracts* (ISSN 0028-6877) and *Old Testament Abstracts* (ISSN 0364-8591), as well as SCOPUS.
Permission granted by the Archdiocese of Bratislava on 3 June 2014
Prot. No. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca
Printed in Slovakia, 6/2026
Published twice a year.
Price: 10 €

ISSN 1338-0141
e-ISSN 2644-4879
EV 3744/09

ROSKOVEC, Jan – HUŠEK, Vít (eds.): *Interactions in Interpretation: The Pilgrimage of Meaning through Biblical Texts and Context* (Biblical Interpretation Series 185), Leiden – Boston: Brill, 2021. 255 s. ISBN 978-90-04-42963-5.

Kniha *Interakcie v interpretácii* je zborníkom dvanástich autonómnych príspevkov publikovaných v angličtine, ktoré sú tematicky rozdelené do troch častí. Prvá časť (s. 1 – 63) je nazvaná *Pochopiť sen* s podtitulom *Interakcie motívu (To Understand a Dream – Interaction of a Motif).* Ako napovedá samotný názov, jednotlivé príspevky sú zamerané na interpretáciu motívu sna obsiahnutého v biblických textoch, ako i v neskorších patristických interpretáciách. Druhá časť (s. 65 – 135) je pomenovaná podľa biblického citátu z Knihy proroka Izaiáša: „*Počúvajte, ale nerozumejte" – Interakcia textu* (Iz 6,9-10) (*'To Listen, but Never Understand' – Interaction of a Text [Isa 6:9-10]*). Príspevky v tejto časti skúmajú, v akých interakciách a súvzťažnostiach vystupuje v rámci biblického posolstva enigmatický a interpretačne nejednoznačný text Iz 6,9-10. Z pomenovania tretej časti (s. 137 – 210) *Nanovo pochopiť – Intertextualita v interpretácii* (*To Understand Anew – Intertextuality in Interpretation*) sa síce explicitne vytratila idea interakcie, avšak nepriamo zostáva prítomná v samotnom fakte intertextuálnosti, ktorá je založená na predpoklade interakcie textov.

Publikácia obsahuje 255 strán hlavného textu spolu s ďalšími 14 stranami úvodných častí. Okrem samotných príspevkov (s. 1 – 210) zahŕňa aj obligátne súčasti vedeckej publikácie: obsah (s. V – VII), predhovor zostavovateľov (s. VIII – XIII), bibliografiu citovaných publikácií (s. 211 – 231), index súčasných autorov citovaných v textoch príspevkov (s. 232 – 235), tematický a menný index (s. 236 – 240), ako aj index prameňov (s. 214 – 255).

Ako už bolo spomenuté, prvá časť zborníka je venovaná motívu sna. Otvárajúca štúdia Filipa Horáčka – *Pôvod snov v Biblii na pozadí gréckych teórií o sne* (*The Origin of Dreams in the Bible against the Background of the Greek Theories of Dream*, s. 3 – 18) – sa zameriava na podstatnú otázku pri hodnotení sna, a to: Aký je jeho zdroj? Pražský odborník na neoplatonizmus pritom kladie do kontrastu biblickú a grécko-rímsku tradíciu. Na základe interpretácie starozákonných textov (Jer 23,25-32; 27,9; 29,8-9; 31,23-26; Zach 10,2; Kaz 5,2; Sir 31,1-8; 40,1-10 a najmä Dt 13,1-5) autor prichádza k záveru, že biblické ponímanie sna je založené na monoteistickom dualizme a sústreďuje sa takmer výlučne na pomerne jednoducho formulovanú otázku, či sen pochádza od Boha alebo nie. Naproti tomu v pozadí grécko-rímskej tradície (reprezentovanej Aristotelom, Platónom, Artemidórom, Synesiom z Kyrény a Cicerom) stojí zložitejší súbor polyteistického,

henoteistického či filozofického myslenia, ktoré na sny nenazerá cez optiku striktnej alternatívy buď – alebo. Helenistický svet nevnímal sen podozrievavo, čo mohlo byť determinované koncepciou kozmickej sympatie alebo platónskej idey božského charakteru sveta. Preto sa v grécko-rímskej tradícii väčší dôraz kládol na vysvetlenie fenoménu sna v celej jeho komplexnosti.

V nasledujúcej štúdii – *Kazateľ a Sirachovec v diskusii: Sú sny prípustné?* (*Ecclesiastes and Ecclesiasticus in Dispute: Are Dreams Permissible?,* s. 19 – 26) – sa jej autor Filip Čapek zameriava na dve biblické pasáže (Kaz 4,17–5,6; Sir 34,1-8) pochádzajúce z obdobia judaizmu druhého chrámu (koniec 3. a prvá polovica 2. stor. pred Kr.). Obidva texty sú zamerané na ten istý problém, či „sny reflektujú realitu alebo sú prostriedkom úteku z nej“ (s. 19). Po analýze oboch textov český evanjelický teológ dospel k záveru, že oba síce pristupujú k motívu sna kriticky, no rozdielnym spôsobom. Hoci Sirachovec do istej miery tento fenomén odmieta, vníma aj pozitívnu prítomnosť sna v Tóre, a preto vyzýva k skúmaniu toho, či konkrétne sny majú božský pôvod. Naproti tomu Kazateľ neberie Tóru do úvahy a sny poníma ako symboly pomýlenej mysle, pričom pred nimi vystríha každého, kto chce byť múdrym. Podľa Filipa Čapka je tento rozdiel zapríčinený rozličnými teologicko-spirituálnymi základmi kníh, vyplývajúcimi z dvoch teologických prúdov sformovaných v Jeruzaleme v 2. stor. pred Kr. Zatiaľ čo Sirachovec reprezentuje sapienciálne myslenie úzko spojené s tradíciou štúdia Tóry, Kniha Kazateľ predstavuje teologické myslenie, ktoré hoci zostáva v spojení s Tórou, nechápe ju ako absolútny fundament. Do judaizmu zároveň vo väčšej miere integruje grécku tradíciu v pozitívnom zmysle, keď vyzdvihuje sebaovládanie ako čnosť, ktorá vzdoruje akémukoľvek konaniu, nad ktorým človek nemá moc, a teda aj snom.

Starozákonník Petr Chalupa sa vo svojom príspevku – *Sen Mordechaja a sny Jozefa a Daniela* (*Mordecai's Dream in Interaction with the Dreams of Joseph and Daniel*, s. 27 – 36) – zameriava na dva grécke dodatky k pôvodne hebrejskej osnove Knihy Ester. Prvý dodatok sa nachádza na začiatku knihy (A 4 – 9) a predstavuje Mordechajov prorocký sen, druhý je zas umiestnený na konci knihy (F 1 – 6) a opisuje jeho naplnenie. Chalupa skúma príbuznosť týchto opisov s rozprávaniami o snoch Jozefa (Gn 41) a Daniela (Dn 7). Mordechajove sny sa tak zaraďujú do tradície prorockých snov, ktoré kódujú Božie posolstvo do symbolickej, tajomnej reči obrazov. Najmä príbuznosť s Knihou proroka Daniela zvýrazňuje apokalyptické črty Mordechajovho sna a opisu jeho naplnenia, zároveň umožňuje domnievať sa, že tieto dodatky vznikli podobne ako Kniha proroka Daniela v 2. stor. pred Kr. a doplnili staršiu hebrejskú osnovu Knihy Ester o teologickú perspektívu záchrany židovského ľudu, ktorá je „dielom Boha, ku ktorému volal židovský ľud (A8), a ktorý kontroluje všetky udalosti, dokonca aj skôr než samotný Aman zosnoval svoj

odporný plán zničenia židov (F1)“ (s. 34). Na záver príspevku (s. 35 – 36) Petr Chalupa prikladá grécky text oboch dodatkov spolu s ich prekladom do anglického jazyka.

Dve posledné štúdie prvej časti publikácie sa zameriavajú na interpretáciu sna v patristickom období. Príspevok *Čo Pavol počul v treťom nebi?* (*What Did Paul Hear in the Third Heaven?*) s podtitulom *Debata z druhého storočia o Pavlovej mystickej vízii a jej dôsledkoch* (*The Second Century Debate on Paul's Mystical Vision and Its Consequences,* s. 37 – 49) je zameraný na ranokresťanskú percepciu Pavlových slov o uchvátení do tretieho neba v 2Kor 12,1-4. Autor príspevku Piotr Ashwin Siejkowski, odborník na počiatky kresťanstva a vývin kresťanskej doktríny z King's College v Londýne, preanalyzoval interpretáciu týchto veršov v diele troch veľkých apologétov – sv. Ireneja z Lyonu, Klementa Alexandrijského a Tertuliána, ako i následne v texte nekanonického spisu – (Koptská) Apokalypsa Pavla. Analyzované diela obsahujú polemiku s neortodoxnými ranokresťanskými gnostickými prúdmi 2. a 3. storočia, ktoré si privlastňujú nárok byť priamymi dedičmi Pavlovho myslenia a autority. Odvolávajú sa pritom na poznanie obsahu tajomného zjavenia, ktoré sa dostalo Pavlovi počas jeho uchvátenia do neba, a legitimizujú tak svoje učenie. Všetci traja apologéti však argumentujú, že Pavlovi skutoční učeníci nepoznali obsah jeho zjavenia. Pavlove slová pritom jasne negujú možnosť, že by toto zjavenie bolo komukoľvek odovzdané (porov. οὐκ ἐξόν 2Kor 12,1-4). Zaujímavé je, že aj *Apokalypsa Pavla*, hoci pútavo opisuje jeho zážitok i jednotlivé nebá, mlčí o obsahu zjavenia, čo korešponduje s argumentáciou apologétov.

Olomoucký teológ Dominik Opatrný sa vo svojom príspevku *Dvojaká interpretácia sna Elifaza v Moráliách ku Knihe Jóba Gregora Veľkého* (*The Double Interpretation of Eliphaz' Dream in Gregory the Great's Morals on the Book of Job,* s. 50 – 63) presúva až do 6. stor. n. l. a skúma, ako pápež Gregor Veľký interpretoval sen Elífaza z Knihy Jób (4,12-17). Autor štúdie predstavil, ako sa pápež vo svojom komentári *Moralia in Job* vysporiadal s tým, že Elífaz, ktorý je síce na konci Knihy Jób (42,7n) Bohom odsúdený, prezentuje vo svojej reči, ktorej motív sna dodáva autoritu, posolstvo, ktoré v skutočnosti nie je možné označiť za neortodoxné.

Gregor Veľký prostredníctvom alegorického prístupu ponúka dve protichodné interpretácie: v jednej predstavuje Elífaza ako heretika a jeho sen ako typický spôsob legitimizovania sa heretikov odvolávajúcich sa na Božie zjavenie; podľa druhej interpretácie je Elífazov sen symbolom kontemplácie, ktorá sprostredkúva milosť hlbšieho poznania. Na základe analýzy pápežovej exegézy Dominik Opatrný predkladá niekoľko hermeneutických záverov: po prvé, biblický text je otvorený na viaceré, dokonca aj protichodné interpretácie; po druhé, nie je možné striktne oddeľovať literárny zmysel od symbolického zmyslu biblického textu, pretože sa navzájom preplietajú; po tretie, podľa učenia Gregora Veľkého k rozdeleniu Cirkvi

nedochádza v dôsledku protikladu správnej a nesprávnej interpretácie Písma, pretože aj heretik môže dospieť k jeho správnemu pochopeniu. K rozdeleniu Cirkvi dochádza skôr kvôli nedostatkom v duchovnom živote.

V druhej časti zborníka štyri po sebe nasledujúce štúdie postupne analyzujú text Iz 6,9-10 a jeho percepciu. Táto perikopa, ktorá je súčasťou Iziášovej vízie Boha a zároveň jeho prorockého povolania, vyvoláva množstvo otázok, pretože predstavuje zvláštnu prorockú misiu, ktorej efektom je paradoxne zatvrdenie srdca a neobrátenie ľudu.

Odborníčka na starozákonné prorocké texty Gabriela Ivana Vlková vo svojom príznačne nazvanom príspevku *Zvláštna misia Izaiáša* (*The Strange Mission of Isaiah,* s. 67 – 81) odhaľuje, že problém paradoxnosti Izaiášovej misie opísanej v Iz 6,9-10 rezonoval už v staroveku a odrážal sa v rôznych percepciách textu, ktoré ho do istej miery adaptovali, aby tak zmiernili interpretačné problémy tohto textu. Takto postupovali už rukopisci zodpovední za vznik známeho Izaiášovho zvitku z Kumránu (1QIsa^{a7}), ako i prekladatelia textu do gréckeho jazyka (LXX, Symmachus). Vlastné adaptácie textu, podľa ktorých zatvrdilosť srdca nie je cieľom prorockej misie, ale prorok prichádza k ľuďom, ktorí už nie sú schopní vnímať jeho posolstvo, predkladajú aj Targum Jonatana a sýrsky preklad Pešita. Len Vulgáta nemení význam svojho prekladu vo vzťahu k MT ako svojmu prototextu.

Následne Vlková interpretuje text Iz 6,9-10 vo svetle ďalších Izaiášových textov (najmä Iz 29,9-10.13; 44,18; 59,9-10; 64,6; 63,17) a ukazuje, že hoci neoblomnosť srdca ľudu, ktoré by Boh priamo chcel alebo čo len dopustil, vyvoláva otázky, je pochopiteľné v perspektíve posolstva celej biblickej knihy. Zatvrdnutie srdca totiž nie je definitívnym cieľom Božieho plánu, ale len etapou – hoci bolestivou – na ceste spásy. Ľud musí zniesť očisťujúci trest, aby sa mohol stať svätým (porov. Iz 6,13), a tak obstál zoči-voči Božej svätosti (porov. Iz 6,3). Takáto perspektíva mala podľa G. I. Vlkovej pomôcť prvým čitateľom kanonickej Knihy Izaiáša pochopiť zmysel traumatizujúceho babylonského zajatia. Ako však ukázali jej vlastné analýzy, ktoré syntetizovala v prvej časti príspevku, v skutočnosti tak nebolo. Otázka, prečo tak prvotný čitateľ nedokázal pochopiť text, zostáva nezodpovedaná.

Český evanjelický teológ a biblista Jan Roskovec následne vo svojej štúdii *Zaslepujúce posolstvo: Paradox tvrdošijnosti v ranej kresťanskej teológii* (*A Blinding Message: The Paradox of Obstinacy in Early Christian Theology*, s. 82 – 99) preanalyzoval percepciu Izaiášovej výpovede v novozákonných textoch. Trefne pritom poukázal na to, že prorocká misia predstavená v Iz 6,9-10 bola novozákonnými autormi vo veľkej miere stotožnená s misiou Ježiša Krista. Ježiš prináša Božie zjavenie ako novú zmluvu, ktorá bola v prorockých textoch Starého

zákona predstavená v zmysle otvoreného a zvnútorneného prijatia, ktorého symbolom je nové srdce. Jan Roskovec sa zameriava na text Iz 6,9-10, ktorý vyjadruje motív tvrdošijnosti („motif of obstinacy“, s. 82 – 84). Tento text patrí do skupiny textov – najmä prorockých – ktoré metaforicky vyjadrujú fakt odmietnutia Boha odvolaním sa na nesprávne fungujúce telesné zmysly, sluch a zrak, alebo na nesprávne chápanie, teda vnútorné vnímanie, ktoré vychádza zo srdca. Takýto figuratívny jazyk zriedka opisuje dôvody takéhoto deficitu, ale poukazuje na jeho realitu. Symbolika tvrdošijnosti, slepoty, hluchoty a pomýleného srdca sa v starozákonných textoch prejavuje dvojako: a) ako obvinenie; b) ako prisľúbenie odstránenia tohto nedostatku. Tento fakt potvrdzuje v synoptických evanjeliách pasáž pochádzajúca z prameňa Q (Mt 11,5; Lk 7,22), v ktorej Ježiš na otázku učeníkov Jána Krstiteľa, či je Mesiášom, poukazuje na to, že dôsledkom jeho činnosti je uzdravenie zmyslov, a teda Ježišove zázraky tak odstraňujú prekážky prijatia Boha a jeho posolstva. Ideu Ježiša Zjaviteľa rozvíja špecifickým spôsobom aj autor štvrtého evanjelia, keď nazýva Ježišove zázraky znakmi, to jest činmi, ktoré treba vnímať a interpretovať. Tieto znaky zároveň zvýrazňujú, že nie všetci ich dokážu správne vnímať, u niektorých vedú k odstráneniu zatvrdnutosti a uzdraveniu zmyslov, u iných naopak spôsobujú zatvrdnutie, čo je zvýraznené symbolom slepoty (porov. Jn 9).

Cieľom štúdie olomouckého novozákonníka Petra Marečka *Izaiáš 6,9-10 v zakončení Lukáša – Skutkov* (*Isaiah 6:9-10 in the Ending of Luke-Acts,* s. 100 – 119) je analyzovať štruktúrnu funkciu citátu Iz 6,9-10 v závere Skutkov (28,17-31) a ukázať, ako táto perikopa rekapituluje hlavné témy celého Lukášovho dvojdiela. Marečkova štúdia ponúka sofistikovanú redakčno-kritickú analýzu perikopy Sk 28,17-31 s osobitným dôrazom na intertextuálnu funkciu citátu Iz 6,9-10. Autorova metodológia kombinuje synchrónnu štrukturálnu analýzu s diachrónnou perspektívou, čím odhaľuje komplexnú literárno-teologickú architektúru Lukášovej záverečnej narácie. Presvedčivo dokumentuje, že záverečná epizóda nie je fragmentárnym či neúplným zakončením, ale cielene vytvoreným literárnym epilógom s funkciou *anakephalaiôsis*. Štúdia ukazuje, ako záverečná perikopa integruje motívy procesu, misijnej činnosti a celkového programu dvojdiela prostredníctvom intertextuálnych odkazov na Izaiáša. Mareček detailne mapuje paralelizmy medzi dvoma scénami so Židmi (vv. 17-22.23-28), pričom sleduje progresívnu zmenu od prijatia k odmietnutiu, ktorá kulminuje v Izaiášovom citáte. Autorova interpretácia citátu Iz 6,9-10 ako teologického kľúča k pochopeniu vzťahu medzi partikulárnym odpadnutím Izraela a univerzálnym spásnym plánom predstavuje významné exegetické pozorovanie. Demonštrovaná kontinuita medzi septuagintálnou verziou a Lukášovou adaptáciou textu Izaiáša podporuje tézu o premyslenom redakčnom postupe pri konštrukcii teológie dejín spásy. Záverečná štúdia druhej časti zborníka nazvaná *Izaiáš 6,9-10 v gnostickej interpretácii* (*Isaiah 6,9-10 in Gnostic Interpretation,* s. 120 – 135)

v súlade so svojím pomenovaním analyzuje rozmanité interpretácie verša Izaiáša 6,9-10 v gnostických textoch zo zbierky Nag Hammadi. Zuzana Vitková skúma tri gnostické traktáty – *Svedectvo pravdy*, *Tajnú Jánovu knihu* a *Druhé Jakubovo zjavenie* – a ukazuje, ako ich autori reinterpretovali biblický motív zatvrdenia srdca. Kľúčovým pozorovaním je fakt, že gnostici pripísali zodpovednosť za ľudskú duchovnú slepotu nižšiemu bohu – démiurgovi, čím obhájili dobrotu najvyššieho božstva. Štúdia presvedčivo dokumentuje sofistikované exegetické techniky gnostických autorov a ich znalosť hebrejského textu popri Septuaginte. Metodologicky precízna analýza prispieva k lepšiemu pochopeniu gnostickej hermeneutiky a vzťahu medzi židovsko-kresťanskou tradíciou a gnostickými interpretačnými stratégiami v ranom kresťanstve.

V tretej časti zborníka, ktorá nesie pomenovanie *Nanovo pochopiť – Intertextualita v interpretácii*, sú zahrnuté tri štúdie, ktoré sa zameriavajú na reinterpretáciu rôznych biblických kníh, motívov a tém v neskorších biblických i patristických textoch.

Autorkou prvej štúdie tretej časti nazvanej podľa citátu z Knihy Rút *„Nechoď na iné pole“* s podtitulom *Neskorý staroveký rabínsko-patristický exegetický stret týkajúci sa Knihy Rút* (*‘Do Not Go to Another Field’: Late Antique Rabbinic-Patristic Exegetical Encounter over the Book of Ruth*, s. 139 – 167), je odborníčka na judaizmus druhého chrámu Eleanor Jasmine Foo. Príspevok je zameraný na percepciu a interpretáciu Knihy Rút v rabínskych a patristických textoch. Autorka predkladá ambicióznu komparatívnu štúdiu, ktorá analyzuje rabínske a patristické interpretácie Knihy Rút s cieľom identifikovať vzájomné exegetické vplyvy a polemické prvky neskorej antiky (4. – 9. storočie). Autorka využíva metodológiu intertextuality založenú na konceptoch kultúrnej a sociálnej intertextúry a kombinuje ju s prístupom „polemic-seeking approach“ (s. 144) na identifikáciu skrytých kontroverzií. Štúdia sa zameriava na dva kľúčové tematické okruhy: moábsku identitu Rút a otázku „konverzie“ postáv. Foo presvedčivo odhaľuje, že kresťanská exegéza zdôrazňovala Rútinu pohanskú identitu ako typologickú prefiguráciu pohanov v Cirkvi, zatiaľ čo rabínska tradícia ju reinterpretovala ako paradigmatickú konvertitku na judaizmus. Autorka tieto interpretácie kontextualizuje v rámci širších socio-politických zmien spojených s pokresťančovaním Rímskej ríše a súperením oboch náboženských tradícií o konvertitov. Štúdia významne prispieva k rastúcemu poľu výskumu židovsko-kresťanských exegetických prienikov a ponúka cenné poznatky o formovaní náboženských identít prostredníctvom biblickej interpretácie.

Aj druhá štúdia tejto časti je pomenovaná podľa biblického citátu, tentoraz z Listu Galaťanom: „*Nedajte sa znova zapriahnuť do jarma otroctva*“, pričom podtitul štúdie – *Oslobodenie v Kristovi ako „nový exodus*“ *v Pavlovom liste Galaťanom* –

zároveň špecifikuje jej tematické zameranie (*'Do Not Submit Again to a Yoke of Slavery': Liberation in Christ as a 'New Exodus' in Paul's Letter to Galatians,* s. 168 – 191). Novozákonník z Evangelikálního teologického semináře v Prahe Peter Cimala sa v nej sústreďuje na reinterpretáciu kľúčovej starozákonnej témy exodu v Pavlovej teológii. Autor realizuje podrobnú exegetickú analýzu Gal 5,1 v kontexte spomínanej témy, metodicky sleduje interpretačnú históriu daného verša a presvedčivo argumentuje v prospech starozákonného pozadia Pavlovho konceptu nového exodu a slobody, na rozdiel od helenistických paralel často uvádzaných v odbornej literatúre. Štúdia vyniká dôkladným prístupom k intertextualite, pričom autor efektívne využíva Haysove kritériá pre identifikáciu „ozvien" a „tematických paralel". Cimalovo umiestnenie Gal 5,1 v intertextuálnom spektre na pomedzí „ozveny" a „tematickej paralely" sa javí ako metodologicky opodstatnené. Silnou stránkou štúdie je aj komplexné zmapovanie symboliky exodu v LXX (Ex 6,6-8; Lv 26,13; Jer 30,8-9; Ez 34,27) a demonštrovanie lexikálnych a tematických prepojení s Gal 5,1. Autor pritom úspešne integruje filologické pozorovania s teologickou interpretáciou a presvedčivo zdôrazňuje soteriologické dimenzie Pavlovho posolstva.

Posledná štúdia zborníka s názvom *Augustín o podobách Krista: Prípadová štúdia inter(kon)textuality* (*Augustine on Formae Christi: A Case Study of Inter[con]textuality,* s. 192 – 210), ktorej autorom je uznávaný odborník na Augustína z Hippony Pablo Irizar, analyzuje použitie textu Flp 2,6-7 v Augustínových liturgických kázňach s cieľom preskúmať vplyv intertextuality na výklad biblického textu. Autor aplikuje teóriu intertextuality Julie Kristevy na patristickú exegézu, pričom modifikuje jej pôvodné kategórie: význam interpretuje ako výklad, kódy ako biblické perikopy a texty ako kontexty. Metodológia štúdie spočíva v chronologickom sledovaní výkladu Flp 2,6-7 počas piatich liturgických období: Vianoc, Pôstu, Veľkej noci, Nanebovstúpenia a Turíc. Autor identifikuje približne 600 výskytov tejto perikopy v Augustínovom korpuse a analyzuje jej funkciu v 22 kázňach. Výsledky poukazujú na variácie vo výklade v závislosti od liturgického a polemického kontextu. Vo vianočných kázňach sa zdôrazňuje inkarnácia a pronicejská kristológia, v pôstnych kázňach pokánie a spása, vo veľkonočných zmŕtvychvstanie a viera. Autor zároveň dokumentuje vývoj od jednoduchších analogií k sofistikovanejším teologickým formuláciám. Štúdia presvedčivo vovádza zaujímavý koncept „inter(kon)textuality" ako špecifickú formu biblickej intertextuality. Záver potvrdzuje autorovu hypotézu o kontextovej podmienenosti výkladu: liturgické a polemické faktory skutočne ovplyvňujú Augustínov hermeneutický prístup k tejto kristologickej perikope.

Recenzovaný zborník *Interactions in Interpretation* predstavuje metodologicky diferencovaný a tematicky koherentný príspevok k súčasnej biblickej a patristickej

hermeneutike. Na rôznych textových korpusoch demonštruje plodnosť konceptu interakcie – či už na úrovni motívu, konkrétneho textu alebo širšie ponímanej intertextuality. Jednotlivé štúdie presvedčivo ukazujú, že význam biblického textu sa formuje v dynamickom napätí medzi tradíciou, kontextom a recepciou, pričom tento proces zahŕňa aj polemické, teologické a liturgické determinanty. Silnou stránkou publikácie je súbor štúdií, v ktorých sa spája precízna filologická analýza s teologickou reflexiou presahujúcou čisto historicko-kritický rámec a otvárajúcou priestor pre kanonickú a recepčno-čitateľskú perspektívu. Zborník tak potvrdzuje, že interpretácia nie je čisto lineárnym prenosom významu z textu na čitateľa, ale skôr procesom, v ktorom význam putuje naprieč textami, epochami a interpretačnými komunitami. Publikácia preto predstavuje hodnotný prínos k odbornej diskusii o povahe biblickej exegézy v diachrónnom i synchrónnom horizonte.

Branislav Kľuska
Katedra katechetiky a praktickej teológie
PF KU v Ružomberku
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
Slovenská republika

Obsah

Štúdie

Bernard Gosse
Korachovci – otvorte brány Jeruzalema pre cudzincov 1-16

Zacharias Kotzé
Krotenie zlého oka: ironická reinterpretácia *ʿayin rāʿāh* v hebrejskej Biblii 17-30

Radoslav Mitro
Judášov príchod na Olivovú horu. Literárno-kritická štúdia funkcie slovesa προήρχετο v Lk 22,47 31-54

Alessandro Cavicchia
Vypudiť „vládcu tohto sveta“: apokalyptická eschatológia a jánovské literárne duality v Jn 12,31-32; 18,36 a 19,16b-42 55-84

Jan Joosten
Pobiblická hebrejčina v evanjeliách 85-111

Petr Mareček
Crux interpretum v 1Kor 4,6 112-139

Abstrakty a recenzie 140-161

Správy a oznamy 162

Contents

Treaties

Bernard Gosse
The Korahites: Open the Doors of Jerusalem to the Strangers 1-16

Zacharias Kotzé
Taming the Evil Eye: Ironic Reframing of *ʿayin rāʿāh* in the Hebrew Bible 17-30

Radoslav Mitro
Juda's Arrival to the Mount of Olives: Literary-Critical Study of the Function of προήρχετο in Luke 22:47 31-54

Alessandro Cavicchia
Casting Out the "Ruler of This World": Apocalyptic Eschatology and Johannite Literary Dualities in John 12:31-32; 18:36 and 19:16b-42 55-84

Jan Joosten
Post-biblical Hebrew in the Gospels 85-111

Petr Mareček
Crux interpretum in 1Cor 4:6 112-139

Abstracts and Reviews 140-161

Communications and References 162

ISSN 1338-0141 **e-ISSN 2644-4879** **www.biblica.sk**